ජාත්‍යන්තර මූල්‍ය අරමුදල නිකුත් කළ වාර්තාව

B. නීතියේ ආධිපත්‍යයේ පදනම් – නීතිමය රාමුවේ ස්ථාවරත්වය

වැඩිදියුණු කර ඇති අතර ඇතැම් කාලවලදී විධායකය විසින් අධිකරණය කෙරෙහි බලපෑම් එල්ල කර ඇත.

1. අධිකරණ ප්‍රතිසංස්කරණ බහුවිධ දායකයින් විසින් ක්‍රියාත්මක කරනු ලබන අතර අධිකරණ අමාත්‍යාංශය විසින් සම්බන්ධීකරණය කරනු ලැබේ. ප්‍රතිධාන ප්‍රතිපත්තිමය ප්‍රතිමුඛතා නිර්වචනය කෙරෙන නිල නීති ප්‍රතිසංස්කරණ උපාය මාර්ගයක්, ප්‍රතියත්නයන් පෙළගැස්වීම සහ ස්ථාවර දිශාවකට ගමන් කිරීම තහවුරු කිරීම සඳහා ප්‍රතියෝජනවත් වනු ඇත.
2. මෑත කාලයේ ශ්‍රී ලංකාවේ නීතියේ ආධිපත්‍ය පද්ධතියේ ක්‍රියාකාරිත්වය සහ මූලික ප්‍රතිපත්තිවලට අනුකූල වීම උච්චාවචනය වීම පිළිබඳ පවතින කනස්සල්ල හමුවේ වැඩි වැඩියෙන් පරීක්ෂාවට ලක්ව ඇත. 2010 දී ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවට 18 වන සංශෝධනය හඳුන්වා දීමෙන් දේශපාලන බලය සහ අධිකාරිය භාවිත කිරීම සම්බන්ධයෙන් පැවති ස්ථාපිත නීතිමය සීමාවන් ගණනාවක් ඉවත් විය. සසුන් අතර, එම සංශෝධනය අධිකරණය ඇතුළු ප්‍රතිධාන ආයතනවල ස්වාධීනත්වය හීන කළේය. වාසනාවකට මෙන්, 19 වන සංශෝධනය මගින් ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා සභාවට ස්වාධීන කොමිෂන් සභා පිහිටුවීමට ඉඩ සැලසීම වැනි 17 වන සංශෝධනයේ බොහෝ විධිවිධාන නැවත පිහිටුවන ලදී. කෙසේ වෙතත්, 2020 දී ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ 20 වන සංශෝධනය මගින් විධායකය සහ පාලනය නොකළ බලය හරහා සිදු කළ පත්වීම් මගින් අධිකාරිය කෙරෙහි වූ ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාපිත සීමාවන් නැවතත් සැලකිය යුතු ලෙස ඛාදනය විය. ඉන්පසුව 2022 දී 22 වන සංශෝධනය මගින් ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා සභාව නැවත ස්ථාපිත කරන ලදී.
3. ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව නිතර වෙනස් කිරීම සහ සංශෝධනය කිරීම මගින් රටේ නීතිමය ස්ථිරභාවය සහ පොදුවේ නීතියේ ආධිපත්‍යය පිළිබඳව ප්‍රතිශ්න මතු කරයි. වාර්තාවේ විවිධ කොටස්වල සාකච්ඡා කර ඇති පරිදි, නීතිමය ස්ථිරභාවය අඩු කිරීමට හේතු වූ පියවරයන්ට සමාන්තරව, තීරණ ගැනීමේ ක්‍රියාවලිය දුර්වල ලෙස නියාමනය වූ සහ අපැහැදිලි ක්‍රියාවලීන් වෙත සංක්‍රමණය වී ඇත. මෙම ප්‍රතිවණතාවල ඒකාබද්ධ බලපෑම වන්නේ නීතියේ ආධිපත්‍යය සහ අධිකාරිය හීන වීමයි. මෙය අඛණ්ඩතාවයට සහ ශ්‍රී ලංකාවේ ආර්ථික හා සමාජීය සංවර්ධනයට අහිතකර ලෙස බලපායි.
4. ශ්‍රී ලංකාවේ නීති පද්ධතිය සම්ප්‍රදායෙන් පෝෂණය වී ඇති නමුත්, ක්‍රියාකාරී නීති රාමුව සැලකිය යුතු සංශෝධනයන්ට ලක් වේ. ඒවා බොහෝ විට මහජන මතය විමසීමට ඉතා සුළු ඉඩක් තබමින් තදබල ලෙස අහඹු/තාවකාලික (ad-hoc) ආකාරයෙන් හඳුන්වා දෙනු ලැබේ. මෙම ගතික ක්‍රියාවලිය නීතියේ ඛණ්ඩනය වීම් සහ අසංගතතාවයන් හඳුන්වා දීමේ අවදානමක් ඇති කරන

අතර නීතිමය අවිනිශ්චිතතාවයේ පරිසරයක් ප්‍රතිවර්ධනය කරයි. ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවට කරන ලද බහුවිධ සංශෝධන යනු මෙම දැඩි උච්චාවචනයන් සඳහා ප්‍රතිධාන, නමුත් එකම උදාහරණය නොවේ.

5. ප්‍රතිධාන පනත්/නීති බහුල ලෙස සංශෝධනවලට ලක්වන අතර, එය බොහෝ විට කෙටුම්පත් සකස් කිරීමේදී සැලසුම්කරණය, ප්‍රතිමාණවත් සමාලෝචනය සහ සාකච්ඡා කිරීමේ හිඟකම පෙන්නුම් කරයි. ඊට අමතරව, අනුබද්ධ නීති සහ රෙගුලාසි අසංවිධානාත්මක ලෙස නිකුත් කරනු ලබන අතර, ඒවා පවතින නීති සම්ප්‍රදායන් සමඟ එකඟතාවයකට පැමිණේද නැද්ද යන්න පිළිබඳව බොහෝ විට නිසි අවධානයක් යොමු නොකෙරේ. 2023 මාර්තු අග වන විට, සංශෝධන හෝ අලුත් පනත් 54 ක් ක්‍රියාත්මක වෙමින් පැවති අතර, ප්‍රතිපත්තිමය අනුමැතීන් 38 ක් ලැබී තිබුණි, සංශෝධන/පනත් කෙටුම්පත් 4 ක් පාර්ලිමේන්තුවේ ගැසට් කර තිබූ අතර 2 ක් අමාත්‍ය මණ්ඩලයේ විමර්ශනයට ලක්වෙමින් පැවතුණි. 2022 දී නව හෝ සංශෝධිත නීති, රීති සහ නියෝග 29 ක් විය. කෙටුම්පත් සම්බන්ධයෙන් මහජන මතය විමසීමට යම් උත්සාහයක් ගත්තද, සෑම විෂය භාර අමාත්‍යාංශය කටම සෑම නීතිමය යෝජනාවක් සඳහාම සපයනු ලබන මහජන සාකච්ඡා මට්ටම සම්බන්ධයෙන් සැලකිය යුතු අභිමතයක් ඇති අතර එම ක්‍රියාමාර්ග එකිනෙකට බෙහෙවින් වෙනස් වේ. ප්‍රතිපත්ති සහ නීති සම්පාදනයේදී අදාළ පාර්ශ්වකරුවන්ගේ අර්ථවත් සහභාගීත්වය වැඩි කිරීම මගින් නීති හඳුන්වා දුන් පසු පසුව සිදුකරන සංශෝධන සහ නැවත සමාලෝචනය කිරීමේ අවශ්‍යතාවය අඩු කරගත හැක.

C. අධිකරණයේ ක්‍රියාකාරිත්වය – නඩු ගොඩගැසීම, අධිකරණ ක්‍රියාවලිය, සංඛ්‍යාත්මක වාර්තා තබා ගැනීම

1. ශ්‍රී ලංකාවේ අධිකරණ පද්ධතිය ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය, අභියාචනාධිකරණය, මහාධිකරණ (වාණිජ මහාධිකරණය වැනි), නගර සභා අධිකරණ සහ ප්‍රාථමික අධිකරණවලින් සමන්විත වේ. ශ්‍රී ලංකාවේ ප්‍රාථම ස්ථානීය අධිකරණ 203 ක් ඇත (දිසා අධිකරණ 33 ක්, මහේස්ත්‍රාත් අධිකරණ 54 ක්, ඒකාබද්ධ දිසා/මහේස්ත්‍රාත් අධිකරණ 52 ක්, සංචාරක මහේස්ත්‍රාත් අධිකරණ 25 ක් සහ කම්කරු විනිශ්චය සභා 39 ක්). වාණිජ මහාධිකරණයක් ස්ථාපිත කර ඇති අතර 2023 මාර්තු වන විට ස්ථාපිත කර නොතිබූ සුළු හිමිකම් අධිකරණයක් ද ඇත. අභියාචනාධිකරණයක් සහ සිවිල් අභියාචනා මහාධිකරණ 22 ක්, මහාධිකරණ 34 ක් සහ විශේෂ මහාධිකරණ 2 ක් ඇතුළුව මුළු අධිකරණ 59 ක් ඇත. බොහෝ සිවිල් කාරණා සම්බන්ධයෙන් මුල් බලය පැවරෙන්නේ සිවිල් නඩු සඳහා වන ප්‍රාථම ස්ථානීය අධිකරණය වන අදාළ දිසා අධිකරණයටයි. ශ්‍රී ලංකාවේ අධිකරණ දිස්ත්‍රික්ක 54 ක් ඇත. දිසා අධිකරණවල විනිසුරුවන් පත් කරනු ලබන්නේ අධිකරණ සේවා කොමිෂන් සභාව විසිනි. දිසා අධිකරණ විනිසුරුවන් සේවයෙන් ඉවත් කිරීමට සහ ඔවුන් කෙරෙහි විනය පාලනය පවත්වාගෙන යාමට එම කොමිසමට බලය ඇත. 2022 දෙසැම්බර් 31 වන විට, ප්‍රාථම ස්ථානීය විනිසුරුවන් 241 ක්, අභියාචනාධිකරණ විනිසුරුවන් 111 ක්, ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණ විනිසුරුවන් 17 ක් සහ කම්කරු විනිශ්චය සභාවල සභාපතිවරුන් 29 දෙනෙකු

සිටිති.

අධිකරණයේ කාර්යක්ෂමතාව – (a) නඩු ගොඩගැසීම

1. නඩු ගොඩගැසීම අධිකරණ පද්ධතිය මුහුණ දෙන වඩාත්ම තදබල ගැටලුව වන අතර එය ව්‍යාපාරික ප්‍රතිජාවට දැඩි ගැටලු ඇති කරයි. අධිකරණ පද්ධතියේ ඇති අධික නඩු ගොඩගැසීම මගින් වත්මන් නඩු විසඳීම සීමා කරන අතර එය නැවතත් අමතර නඩු ගොඩගැසීමට දායක වේ. පද්ධතියට ඇති පීඩනය අධික ප්‍රතිමාදයන් ඇති කරන අතර, පුද්ගලික අංශය සහ බැංකු ණය ගිවිසුම් බලාත්මක කිරීම සඳහා අධිකරණ පද්ධතිය මත යැපීම වැළකී සිටීමට සාමාන්‍යයෙන් උත්සාහ කරයි. ජාත්‍යන්තර ආයෝජකයින්ගේ සහ මූල්‍ය ක්ෂේත්‍රයේ මතය වන්නේ ශ්‍රී ලංකාවේ ව්‍යාපාර කිරීම ආකර්ෂණීය නොවන බවයි. ඊට ප්‍රතිධාන හේතුව ලෙස නිසි ලෙස ක්‍රියාත්මක වන අධිකරණ පද්ධතියක් නොමැති වීම පෙන්වා දෙයි. කොළඹ දිසා අධිකරණයේ (බොහෝ මූල්‍ය ආයතන පිහිටා ඇති) කඩවූ ගිවිසුම්වලින් මුදල් අයකර ගැනීමට අදාළව විභාග වෙමින් පවතින නඩු 45,000 ක් ඇත. සාමාන්‍යයෙන්, සෑම වසරකම එවැනි නඩු 10,000 ක් මෙම අධිකරණයේ ලියාපදිංචි වන අතර, දැනට විනිසුරුවන් 10 දෙනෙකු ඕනෑම මොහොතක එක් අයෙකු නඩු 2,000 බැගින් විභාග කරනු ලබයි. පහත වගුවේ නගර සභා සහ දිසා අධිකරණ සඳහා වන ඒකාබද්ධ නඩු ගැලපීම පෙන්වයි. පෙනෙන පරිදි, නඩු ගොඩගැසීම අතිමහත් වන අතර නියමිත කාල රාමුවක් තුළ පැමිණෙන නඩු විසඳීමේ හැකියාව කෙරෙහි එය අහිතකර බලපෑමක් ඇති කරයි

වගුව 23. පැමිණෙන සහ විසදෙන නඩු සංඛ්‍යාව (වර්ගය අනුව) - නගර සභා සහ දිසා අධිකරණ

නඩු වර්ගය	ඉදිරියට ගෙන ආ නඩු (2022.01.01 වන විට)	2022.09.30 වන විට පැමිණි නඩු	2022.09.30 වන විට විසඳුණු නඩු	2022.09.30 වන විට විභාග වෙමින් පවතින නඩු
1. සිවිල් නඩු	222,352	49,252	43,998	227,606
2. ඉඩම් නඩු	33,937	3,580	2,915	34,602
3. අපරාධ නඩු	770,943	520,104	512,220	778,827
4. බදු නඩු	1,906	0	106	1,800

වාණිජ අධිකරණය

නඩු වර්ගය	ඉදිරියට ගෙන ආ නඩු (2022.01.01 වන විට)	2022.09.30 වන විට පැමිණි නඩු	2022.09.30 වන විට විසඳුණු නඩු	2022.09.30 වන විට විභාග වෙමින්

				පවතින නඩු
වාණිජ නඩු	6,292	7,723	5,786	8,229

මූලාශ්‍රය: අධිකරණ අමාත්‍යාංශය , මාර්තු 2023

1. නඩු ගොඩගැසීම විසඳීම සඳහා ඒ වෙනුවෙන් කැපවූ විශේෂ අධිකරණයක් ස්ථාපිත කිරීම මගින් පියවර ගත හැක. දැනට පවතින ගැටලුව වන්නේ 2012 තරම් පැරණි නඩු දැන් විභාගයට ගන්නා අතර අලුත් නඩු කල් අමතන ලෙස කල් දැමීමයි. ගොඩගැසී ඇති නඩු යනු පූර්වයෙන් තීරණය කළ දිනයකට පෙර පැවති නඩු ලෙස ප්‍රතිඵමයෙන් අර්ථ දක්වා, ඒවා සමථකරණය, සංහිදියාව සහ මධ්‍යස්ථකරණය වැනි විකල්ප ආරවුල් නිරාකරණ (ADR) යාන්ත්‍රණයන් විශාල වශයෙන් භාවිත කරමින් වෙනම ක්‍රියාවලියක් මගින් විසඳිය හැක. එවිට වර්තමාන නඩු පවතින පද්ධතිය මගින් හසුරුවා ගත හැකි අතර, නඩු නිම කිරීම සඳහා වන කාල ප්‍රතිමිතීන් සහ මාර්ගෝපදේශවලට ගරු කිරීමට ඉඩ සැලසේ.

අධිකරණයේ කාර්යක්ෂමතාව - (b) නඩු භාරය සහ ඵලදායී අධිකරණ පරිපාලනයක් නොමැතිකම නිසා ඇතිවන අධිකරණ ක්‍රියාවලියේ ප්‍රතිමාදයන්

1. අධිකරණ පරිපාලන ක්‍රියා පටිපාටි හේතුවෙන් විනිසුරුවන්ගේ අධික වැඩ බර තවත් වැඩි වේ. අධිකරණයේ සම්පත් හිඟකම පැහැදිලි වන අතර, අධිකරණ අමාත්‍යාංශය (MoJ) පෙන්වා දෙන්නේ ජනගහනය මිලියනයකට විනිසුරුවන් 15 දෙනෙකු වැනි අනුපාතයක් පවතින බවයි. දිසා විනිසුරුවරයෙකුගේ වසරකට නඩු බර 2,000 ක් පමණ වන අතර මහේස්ත්‍රාත්වරුන් වසරකට නඩු 5,000 කට වඩා හසුරුවයි. නඩු බරට අමතරව, විනිසුරුවන්ට නඩු තීන්දු දීම කෙරෙහි අවධානය යොමු කළ හැකි වන පරිදි අධිකරණ පරිපාලන නිලධාරීන් විසින් පාලනය කළ හැකි අධිකරණයේ පරිපාලන කටයුතු පවත්වාගෙන යාමටද විනිසුරුවන්ගේ කාලය වැය වේ. ප්‍රතිඵම ස්ථානීය අධිකරණවල විනිසුරුවන් එම අධිකරණවල අධ්‍යක්ෂවරුන් වන අතර, එබැවින් ලේඛකාධිකාරීන්ට සහ පරිපාලකයින්ට පැවරිය හැකි අධිකරණයේ සුළු මිලදී ගැනීම් සඳහා වූ අයවැය අනුමත කිරීම සහ කාලසටහන්ගත කිරීමේ ගැටලු සම්බන්ධයෙන් ඔවුන් වගකිව යුතුය. ඊට අමතරව, අධිකරණ නියෝග බලාත්මක කිරීම සඳහා, ලේඛකාධිකාරීන් නියෝජ්‍ය ෆිස්කල්වරුන් ලෙස ක්‍රියා කරන අතර එමගින් ඔවුන්ගේ වෙනත් රාජකාරි සහ වගකීම් සඳහා ඇති කාලය වැය වේ. උදාහරණයක් ලෙස, කොළඹ සිටින්නේ ලේඛකාධිකාරීන්/නියෝජ්‍ය ෆිස්කල්වරුන් 10 දෙනෙකු පමණක් වන අතර, නියෝගය ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා ඔවුන්ට බොහෝ විට දුර බැහැර ප්‍රතිදේශවලට යාමට සිදු වේ (විත්තිකරුවන් බොහෝ විට කොළඹ පදිංචිකරුවන් නොවන බැවින්). එබැවින්, ප්‍රායෝගිකව මෙම බලාත්මක කිරීමේ ක්‍රියාවලිය බොහෝ විට ප්‍රතිමාද වන අතර එය අධිකරණ නියෝගවල බලපෑම සීමා කරයි.
2. විශේෂයෙන්ම වාණිජ මහාධිකරණයේ, අධිකරණ පරිපාලනයට සහ අධිකරණ පර්යේෂණ සඳහා සහාය වීමට ප්‍රතිමාණවත් සේවකයින්ගේ පැහැදිලි අඩුවක් පවතී.

මධ්‍යස්ථකරණය/මධ්‍යස්ථ තීන්දු (arbitration) හැසිරවීමට අමතරව, රුපියල් මිලියන 50 ට වැඩි වටිනාකමකින් යුත් බුද්ධිමය දේපළ ගැටලු, වාණිජ සහ සමාගම් කාරණා මෙම අධිකරණය විසින් හසුරුවනු ලබන බැවින් වාණිජ අධිකරණයේ වැඩ බර අධිකය. බොහෝ වාණිජ නඩු විභාග ඉංග්‍රීසි භාෂාවෙන් පැවැත්විය යුතු අතර එබැවින් ඉංග්‍රීසි භාෂාවෙන් කටයුතු කළ හැකි දක්ෂ කාර්ය මණ්ඩලයක් අවශ්‍ය වේ. දැනට අධිකරණ/විනිසුරුවන් 4 දෙනාටම (නඩු කැඳවන අධිකරණ 1 ක් සහ විභාග අධිකරණ 3 ක්) සිටින්නේ පර්යේෂණ සහකාරයින් 3 දෙනෙකු පමණි. වාණිජ අධිකරණයේ නඩු බර අධික වන අතර සැලකිය යුතු නඩු ගොඩගැසීමක් පවතී; නඩුවලින් බහුතරයක් වසර 5 කට වඩා පැරණි ඒවා වේ.

වගුව 24. 2023 මාර්තු 31 වන විට වාණිජ මහාධිකරණයේ නඩු සංඛ්‍යාව

වාණිජ මහාධිකරණයේ අධිකරණ අංකය	විභාග වෙමින් පවතින නඩු (Pending trials)	කැඳවන නඩු (Calling Matters)
1	159	283
2	341	733
3	439	441
4	12	6,057 (ප්‍රතිධාන වශයෙන් මධ්‍යස්ථකරණ)

මූලාශ්‍රය: කොළඹ වාණිජ මහාධිකරණය (2023 මාර්තු යහපාලන විනිශ්චය දූත මණ්ඩලය අතරතුර)

අධිකරණයේ කාර්යක්ෂමතාව – (c) සරල කළ ක්‍රියාවලියක් නොමැතිකම නිසා ඇතිවන අධිකරණ ක්‍රියාවලියේ ප්‍රතිමාදයන්

1. ශ්‍රී ලංකාවේ ගිවිසුමක් බලාත්මක කිරීමට සාමාන්‍යයෙන් වසර 6-7 ක් ගතවන අතර දැඩි ප්‍රතිමාදයන් සාමාන්‍ය දෙයක් බවට පත්ව ඇත. ශ්‍රී ලංකා නීතිඥ සංගමයේ (BASL) 2014 ජාතික සමීක්ෂණයකින් අධිකරණ ප්‍රතිමාදයන්, ක්‍රියාපටිපාටිය සහ දූෂණය "ඉතා බරපතල" ලෙස පෙන්වා දී ඇති අතර එය විදේශීය සෘජු ආයෝජන සඳහා ශ්‍රී ලංකාවේ ඇති ආකර්ෂණීයත්වයට බලපායි. ශ්‍රී ලංකාව වඩාත් විශේෂිත අධිකරණ පද්ධතියක් දෙසට ගමන් කරමින් සිටියද, විශේෂඥතාවයේ සහ ක්‍රියා පටිපාටිවල විශේෂඥතාවයෙන් ලැබෙන කාර්යක්ෂමතා ප්‍රතිතිලාභ ලබා ගැනීම සඳහා මෙය තවදුරටත් සංවර්ධනය කිරීමේ අවශ්‍යතාවයක් පවතී. මෙම අරමුණු බොහොමයක් ව්‍යාපාර සක්‍රීය කිරීමේ පරිසරය නැංවීම සඳහා සකස් කරන ලද ක්‍රියාකාරී සැලැස්මක "ගිවිසුම් බලාත්මක කිරීමේ කාර්ය සාධක බලකාය" මගින් ඉස්මතු කර ඇත. අධිකරණ අමාත්‍යාංශයේ මාර්ග සිතියම අධීක්ෂණය කිරීම ඇතුළුව, ගිවිසුම් බලාත්මක කිරීමට අදාළ කාර්ය සාධක බලකායේ කටයුතු සඳහා ජනාධිපති ලේකම් කාර්යාලය නායකත්වය දෙන අතර අතිරේක කටයුතු සඳහා කැපවූ පාර්ලිමේන්තු කාරක සභාවක් ද ඇත. කාර්ය සාධක

බලකාය සතුව ඉතා අභිලාෂකාමී සැලැස්මක් ඇති අතර එය ක්‍රියාත්මක කිරීම අභියෝගාත්මක වන අතර දැනට ප්‍රතිධාන පාර්ශ්වකරුවන්ගේ අනුමැතිය ලබා ගනිමින් පවතී.

2. සිවිල් පූර්ව නඩු විභාග අධිකරණ ශාලා පිහිටුවීම සහ වාණිජ මහාධිකරණයේ විශේෂිත අංශයක් ලෙස ආයෝජක ආරවුල් මහාධිකරණයක් පිහිටුවීම මගින් විශේෂඥතාව තවදුරටත් ඉහළ නැංවීම වැනි වාණිජ නඩු විභාග කිරීමේ ක්‍රියාවලිය වඩාත් ඵලදායී කිරීමට ප්‍රතිධාන ක්‍රියාකාරී කරුණු හඳුනාගෙන ඇත. දැනට, රුපියල් මිලියන 50 ට වැඩි වටිනාකමකින් යුත් වාණිජ ගනුදෙනුවලින් පැනනගින ආරවුල් හසුරුවන වාණිජ මහාධිකරණය වෙත විශාල වාණිජ ආරවුල් යොමු කරනු ලැබේ. වාණිජ මහාධිකරණ කරුණුවල මූල්‍ය සීමාව මිලියන 20 සිට මිලියන 50 දක්වා මෑතකදී වැඩි කිරීම මගින් එම අගය වත්මන් වෙළඳපල අගයන්ට අනුරූප වන බව තහවුරු විය. රුපියල් මිලියන 1.5 ක සීමාවට වඩා අඩු කාඩ්පත් හිමිකම් වැනි හිමිකම් විනිශ්චය කිරීම සඳහා විශේෂිත අධිකරණයක් ද පිහිටුවා ඇත. සිවිල් වාණිජ ක්‍රියාමාර්ග සිවිල් නඩුවිධාන සංග්‍රහය මගින් නියාමනය කරනු ලබන අතර, ශ්‍රී ලංකාවේ ඇති දැඩි ලෙස නඩුවලට යොමුවීමේ සංස්කෘතික සම්ප්‍රදාය සමග පැරණි රීති එකතු වී ගිවිසුම් බලාත්මක කිරීමේදී බරපතල ප්‍රතිමාදයන් ඇති කරයි.

3. මුදල් අයකර ගැනීමේ කරුණු මහාධිකරණයේ බහුලවම දක්නට ලැබෙන නඩු වන අතර (අධිකරණ දෙකක නඩු වර්ගීකරණය පෙන්වන 25 වන වගුව බලන්න) අධිකරණවලට ඇති පීඩනය ලිහිල් කිරීම සඳහා ණය අයකර ගැනීමට අදාළ ගිවිසුම් නඩුවලදී විකල්ප ආරවුල් නිරාකරණ (ADR) යාන්ත්‍රණයන් වඩාත් පද්ධතිමය ලෙස භාවිත කළ හැක. පොලී ගෙවීම් සහ ගණනය කිරීමේ ක්‍රමය පමණක් ඇතුළත් යැයි ඇස්තමේන්තු කර ඇති නඩුවලින් සියයට 70 ක් විසඳීමට ADR ක්‍රම භාවිත කළ හැක. ණය අයකර ගැනීමට අදාළ සරල නඩු ප්‍රතිඵමයෙන් මණ්ඩලයක් වෙත (උදාහරණයක් ලෙස, ගණකාධිකාරීවරුන් සහ බැංකු වෘත්තිකයින්ගේ මණ්ඩලයක්) යොමු කිරීම අනිවාර්ය කළ හැකි අතර, එම වේදිකාවේදී ගැටලුව විසඳීමට නොහැකි වුවහොත් පමණක් අධිකරණ පද්ධතියට යොමු කළ හැක. එවැනි ප්‍රතිසංස්කරණයකට මණ්ඩලයක් පිහිටුවීම සඳහා සිවිල් නඩුවිධාන සංග්‍රහයට සංශෝධනයක් අවශ්‍ය වේ.

වගුව 25. වාණිජ මහාධිකරණයේ අධිකරණ 4 න් 2 ක නඩු සංඛ්‍යාව - නඩු වර්ගීකරණය අනුව

නඩු වර්ගීකරණය	අධිකරණය 1 (විභාග නඩු)	අධිකරණය 1 (කැඳවන නඩු)	අධිකරණය 2 (විභාග නඩු)	අධිකරණය 2 (කැඳවන නඩු)
1. මුදල් අයකර	141	182	304	604

ගැනීම්				
2. බුද්ධිමය දේපළ (IP)	6	24	15	39
3. සමාගම් කාරණා	8	41	22	78
4. නාවික/මුහුදු කටයුතු (REM)	4	36	0	5
5. මධ්‍යස්ථකරණ (Arbitration)	0	0	0	3
එකතුව	**159**	**283**	**341**	**733**

මූලාශ්‍රය: කොළඹ වාණිජ මහාධිකරණය (2023 මාර්තු යහපාලන විනිශ්චය දූත මණ්ඩලය අතරතුර)

1. නඩු කළමනාකරණ (Case Management) ක්‍රමවේදයන් සාමාන්‍යයෙන් දුර්වල වන අතර ප්‍රතිමිතීන්ට ගරු කරනු නොලැබේ. නඩු ගොනු කිරීම සහ ක්‍රියාවලීන් සඳහා කාල සීමාවන් පිළිබඳ මාර්ගෝපදේශ තිබුණද (උදාහරණයක් ලෙස මෑතකදී සුළු හිමිකම් අධිකරණ පනත 33/2022 හි), ඒවා බොහෝ විට පිළිපදින්නේ නැත. නීතිඥයින් ඉතා පහසුවෙන් නඩු කල් තැබීම් ඉල්ලා සිටින අතර බොහෝ විට ප්‍රතිමාණවත් ලෙස සූදානම් වී නොමැති අතර අධිකරණ කාලසටහන් කෙරෙහි අධික පාලනයක් පවත්වා ගනී. නඩු කල් තැබීම් නියාමනය කර නැති අතර ඒවා වලංගු වන්නේ කවදාද යන්න පිළිබඳව නිශ්චිත මාර්ගෝපදේශ සහ අවශ්‍යතා නොමැත. කල් තැබීම් මගින් අවම වශයෙන් මාස 3 ක කල් තැබීම් ඇති කරමින් පවතින නඩු ගොඩගැසීමට තවත් එකතු වන දාම බලපෑමක් ඇති කරමින් අධිකරණ පද්ධතියට විශාල පීඩනයක් එකතු කරයි. එලෙසම, පූර්ව නඩු සාකච්ඡා (pre-trial conferencing) හඳුන්වා දී තිබුණද, අධිකරණවලට ඇති පීඩනය අඩු කිරීම සඳහා එය අදහස් කළ ආකාරයට ප්‍රතිමාණවත් ලෙස සහ සවිස්තරාත්මකව පාලනය කර නොමැත. පූර්ව නඩු සාකච්ඡා ක්‍රියාපටිපාටිය සම්බන්ධයෙන් ප්‍රතිමාණවත් පැහැදිලි කිරීමක් හෝ කාර්යක්ෂමතා ප්‍රතිතිලාභවලින් සම්පූර්ණ ප්‍රතියෝජන ගැනීමට පාර්ශ්වකරුවන් දැනුවත් කිරීමක් සිදු කර නොමැත. අතුරු අභියාචනා මගින් අභියාචනාධිකරණ නඩුවලින් ඇහිරී යන අතර, නඩුවක් නිම කිරීමට ගතවන කාලය දීර්ඝ වේ. මෙම ක්‍රියාවලීන්ගේ දීර්ඝ කාලසීමාව, ගාස්තු පිරිවැය වැඩි කරන අතරම ඇපකරවල වටිනාකම අඩු කිරීමෙන් (ණය සුරක්ෂිතද නැද්ද යන්න, ඇපකර වර්ගය සහ පුද්ගලික හෝ බංකොලොත්භාවය වැනි ක්‍රියාවලි වර්ගය අනුව) විවිධ මට්ටම්වලට බලපෑම් කරයි.
2. අධිකරණ ක්‍රියාවලිය සරල කිරීමට සහ විධිමත් කිරීමට අධිකරණය පියවර ගෙන ඇත. දිසා අධිකරණයේ ගොනු කර ඇති නඩුවලින් සියයට හැත්තෑවක් සුළු හිමිකම් වේ (රු. මිලියන 1.5 ට අඩු). සුළු හිමිකම් පනත මගින් විත්තිකරු අධිකරණයට පැමිණි දින සිට නඩුව නිමවන තෙක් ගතවන කාලය මාස 18 නොඉක්මවිය යුතු බවට නිශ්චිත කාලරාමුවක් සපයයි. ශ්‍රී ලංකාව විසින් 2017 දී සිවිල් නඩුවිධාන සංග්‍රහයට සංශෝධනයක් ලෙස පූර්ව නඩු විභාග ක්‍රියාපටිපාටියක් ද

හඳුන්වා දී ඇති අතර එය නිශ්චිත කාලසීමාවන් (පූර්ව නඩු විභාගය නියම කිරීමට සති 3 ක්, පූර්ව නඩු විභාගය සඳහා මාස 2 ක් සහ පූර්ව නඩු විභාගය අවසන් කිරීමට මාස 4 ක්) වෙනම කැපවූ පූර්ව නඩු විභාග විනිසුරුවරයෙකු සහිත පූර්ව නඩු විභාග අධිකරණයක් ලබා දෙයි. පූර්ව නඩු විභාග ක්‍රියා පටිපාටි මගින් විකල්ප ආරවුල් නිරාකරණය අධිකරණ කටයුතුවලට ඇතුළත් කිරීමට සහ නඩු ඉක්මනින් නිරාකරණය කර ගැනීමට උනන්දු කරවීමට උත්සාහ කරයි. කෙසේ වෙතත්, නීතිඥයින් විසින් ඔවුන්ගේ පිළිගැනීම් සහ නඩු කරුණු ලිඛිතව ගොනු කිරීම පමණක් කළ යුතු බැවින් සහ පූර්ව නඩු විභාග අදියරේදී කඩිනම් සමථයකට පැමිණීමට දැඩි උනන්දුවක් නොමැති බැවින් පූර්ව නඩු විභාග ක්‍රියාපටිපාටිය දැනට ඉතා ඵලදායී නොවේ. වාණිජ මහාධිකරණයේ මුදල් සීමාව ද වැඩි කරන ලදී. ශ්‍රී ලංකාව වාණිජ මහාධිකරණයේ නඩු මධ්‍යස්ථකරණය (arbitration) සඳහා ද විධිවිධාන හඳුන්වා දී ඇත. කෙසේ වෙතත්, මධ්‍යස්ථකරණය ද අධිකරණ නඩු මෙන්ම පාහේ පවත්වනු ලබන බැවින්, එය අදහස් කළ පරිදි අධිකරණ පද්ධතියට ඇති පීඩනය ලිහිල් නොකරයි.

3. ADR යාන්ත්‍රණයන්ගේ ලබාගැනීමේ හැකියාව ඉහළ නැංවීමට අමතරව, ඉක්මන් සමථයකට පැමිණීම දිරිමත් කිරීම සහ නඩු විභාග කාලය අඩු කිරීම සඳහා අධිකරණ ක්‍රියාවලීන් සවිස්තරාත්මකව සමාලෝචනය කර සංශෝධනය කළ යුතුය. 2017 පූර්ව නඩු සාකච්ඡා ක්‍රියාපටිපාටිය ලිඛිතව ගොනු කිරීම පමණක් නොව තදබල කාලසටහනක් සකස් කිරීම සහ සාක්ෂිකරුවන් සංඛ්‍යාව තීරණය කිරීමේ අවශ්‍යතා ඇතුළත් කිරීමට සංශෝධනය කළ හැක. අධිකරණ සාකච්ඡා නිදහස් කර ගැනීම සඳහා පූර්ව නඩු සාකච්ඡා වඩාත් ඵලදායී ලෙස භාවිත කිරීමට මෙය හේතු වේ. මීට අමතරව, නඩු කල් තැබීම් සඳහා මාර්ගෝපදේශ නියම කරන අධිකරණ චක්‍රලේඛයක් සහ කල් තැබීම සඳහා පිරිවැය/ගාස්තු අය කිරීමේ යාන්ත්‍රණයක් පවා තිබිය යුතුය. මෙය නීතිඥයින් කිසිදු වලංගු හේතුවක් නොමැතිව හෝ නඩුවට සූදානම් නොවීම නිසා නඩු කල් තැබීම් ඉල්ලා සිටීම අක්‍රිය කරනු ඇත.
4. සංක්ෂිප්ත නඩු විභාග (summary trial) හඳුන්වා දීම සහ අධිකරණ නියෝග මත අතුරු ගෙවීම් සඳහා වූ විධිවිධාන වැනි සිවිල් නඩුවිධාන සංග්‍රහයට කෙරෙන අතිරේක සංශෝධන මගින් නඩු විසඳීම වේගවත් වන අතර පාර්ශවයන් සමථයකට පැමිණීමට දිරිමත් කරනු ඇත. අඩු වටිනාකම් සහිත නඩු සංඛ්‍යාව අඩු කිරීම සඳහා වාණිජ මහාධිකරණයේ මධ්‍යස්ථකරණ නඩු සඳහා අවම වටිනාකමක් ස්ථාපිත කිරීමට අධිකරණ අමාත්‍යාංශය (MoJ) දිරිමත් කර ඇත.
5. ADR යාන්ත්‍රණයන් (විශේෂයෙන් සමථකරණය සහ සංහිඳියාව) පද්ධතිමය ලෙස භාවිත කිරීම අධිකරණ පද්ධතියට ඇති පීඩනය අඩු කිරීමට සහ පැරණි නඩු ගොඩගැසීම ඉවත් කිරීමට බෙහෙවින් දායක විය හැක. ADR දැනට වෙනම ක්‍රියා පටිපාටියක් ලෙස භාවිත කෙරේ, නමුත් ඉක්මන් සමථයකට පැමිණීමට පහසුකම් සැලසීමට සහ නඩු පැවරීමේ පිරිවැය අඩු කිරීමට එය අධිකරණ ක්‍රියාපටිපාටියට නිල වශයෙන් ඇතුළත් කළ හැකිය. බහුවිධ ADR යාන්ත්‍රණ භාවිත කිරීම දිරිමත් කිරීම සහ නිල වශයෙන් දිරිගැන්වීම් ලබා දීම සඳහා සමස්ත ව්‍යවස්ථාදායක රාමුවක් හඳුන්වා දීම, ඇතැම් නඩු විසඳීම මගින් සමථයට පත්වීමේ වේගය වැඩි දියුණු කිරීමට

සහ අධිකරණවල සම්පත් නිදහස් කිරීමට වැදගත් වනු ඇත.

අධිකරණයේ කාර්යක්ෂමතාව – (ඈ) ප්‍රතිමාණවත් නොවන සංඛ්‍යාත්මක දත්ත එකතු කිරීම සහ ක්ෂේත්‍රයේ වෘත්තීයකරණය

1. ක්ෂේත්‍රයේ වෘත්තීයකරණය සඳහා අධිකරණ සේවා කොමිෂන් සභාව (JSC) විශාල වශයෙන් වගකිව යුතු නමුත් එහි ධාරිතාව සීමිතය. ප්‍රතිඵම ස්ථානීය විනිසුරුවන් (එනම් මහේස්ත්‍රාත්වරුන්, දිසා විනිසුරුවන්) පත් කිරීම අධිකරණ සේවා කොමිෂන් සභාව සතු වගකීමක් වන අතර ඔවුන්ගේ උසස්වීම්, ස්ථානමාරුවීම් සහ විනය පාලනය තීරණය කරනු ලබන්නේද එය විසිනි. මහාධිකරණයට විනිසුරුවන් නාමකරණය කිරීම සම්බන්ධයෙන් ජනාධිපතිවරයා වෙත නිර්දේශ ඉදිරිපත් කරන්නේද අධිකරණ සේවා කොමිෂන් සභාව විසිනි.
2. ජ්‍යෙෂ්ඨ විනිසුරුවන් තේරී පත්වීම සහ පත් කිරීම සඳහා පැහැදිලි සහ පාරදෘශ්‍ය ක්‍රියා පටිපාටියක් නොමැති වීම, පත්වීම් ක්‍රියාවලියේදී අපාරදෘශ්‍ය ක්‍රම වෙත යොමුවීමට දිරි දෙයි. ප්‍රතිඵම ස්ථානීය අධිකරණවල විනිසුරුවන්ගේ කාර්ය සාධනය ඇගයීමට පද්ධතියක් හෝ උසස්වීම්, ස්ථානමාරුවීම් සහ වෘත්තීය ප්‍රතිගතිය සඳහා සහාය වන ලේඛනගත නිර්ණායක නොමැත. අධිකරණ සේවා කොමිෂන් සභාව ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණයේ විනිසුරුවරුන් තිදෙනෙකුගෙන් සහ එක් ලේකම්වරයෙකුගෙන් සමන්විත වන අතර, ඉතා සීමිත පුද්ගලයින් සංඛ්‍යාවකට අසාමාන්‍ය වගකීම් සහ අභිමතය පවරා ඇත.
3. අධිකරණ සේවා කොමිෂන් සභාවට විමර්ශන බලතල ඇති අතර දැනට, අධිකරණ සේවා කොමිෂන් සභාව සතුව මහාධිකරණ විනිසුරුවන්ට එරෙහිව අධිචෝදනා 2 ක්, දිසා විනිසුරුවන් සහ මහේස්ත්‍රාත්වරුන් සඳහා අධිචෝදනා 13 ක් (තවත් 8 ක් අවසන් කර ඇති නමුත් තවමත් සභාගත කර නොමැත) සහ අධිකරණ කාර්ය මණ්ඩලයට එරෙහිව 50 ක් විභාග වෙමින් පවතී. කෙසේ වෙතත්, සුදුසු හැසිරීම් රටාව පිළිබඳ පැහැදිලි ප්‍රතිමිතීන් සහ අපේක්ෂාවන් ස්ථාපිත කිරීමට කිසිදු චර්යාධර්ම පද්ධතියක් නොමැත. එවැනි චර්යාධර්ම පද්ධතියක් නොමැති වීම විනය පටිපාටි සඳහා ගැටලු ඇති කරන අතරම, විනිසුරුවන්ගේ සහ අධිකරණ නිලධාරීන්ගේ අඛණ්ඩතාව පිළිබඳ මහජන විශ්වාසය අඩු කරයි. විනිසුරුවරුන්ට දඬුවම් කිරීම සහ සේවයෙන් පහ කිරීම පිළිබඳ වෙනම නීතියක් හෝ ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාපිත විධිවිධානයක් නොමැති අතර, එමගින් විනිසුරුවරුන්ට ඔවුන්ගේ ක්‍රියාවන් සඳහා ඉහළ මට්ටමේ දණ්ඩමුක්තියක් හිමිවන බවට වන මතය නැවතත් තහවුරු කරයි.
4. පාරදෘශ්‍යභාවය නොමැතිකම සහ අධිකරණ ක්ෂේත්‍රයේ ප්‍රතිමාණවත් නියාමනයක් නොමැතිකම අධිකරණ නිලධාරීන් මෙන්ම අධිකරණ නොවන නිලධාරීන් යන දෙපිරිසටම බලපායි. නීතිඥ සංගමයට විනය කාර්යභාරයක් නොමැති අතර නීති වෘත්තිකයන්ගේ හැසිරීම අධීක්ෂණය සහ නියාමනය කිරීමෙහි සක්‍රීයව නිරත නොවේ. සම්පත් සීමාවන් හේතුවෙන් අධිකරණ නියෝග ක්‍රියාත්මක කිරීමේදී නියෝජ්‍ය ෆිස්කල් ලේඛකාධිකාරීන්ගේ කාර්යසාධනය පූර්වගාමීව නිරීක්ෂණය කිරීමට සහ අධීක්ෂණය කිරීමට අධිකරණ සේවා කොමිෂන් සභාවට

නොහැකි වන අතර, එය මෙම කාර්යයේ ඵලදායිතාව සහ අඛණ්ඩතාව පිළිබඳ කනස්සල්ලට හේතු වේ. වෘත්තීය චර්යාධර්ම පද්ධතීන් උල්ලංඝනය කර ඇති බවට සොයාගෙන ඇති නීතිඥයින්ගේ වෘත්තීය අයිතිය අහෝසි කිරීම (disbarment) ඇතුළුව අධිකරණ නිලධාරීන් බඳවා ගැනීම, උසස් කිරීම සහ සේවයෙන් පහ කිරීම සඳහා වූ නිර්ණායක පවතින බවටත් ඒවා පිළිපදින බවටත් අධිකරණ සේවා කොමිෂන් සභාව සහ නීතිඥ සංගමය තහවුරු කළ යුතුය. ක්ෂේත්‍රය ඵලදායී ලෙස නියාමනය කිරීමට හැකි වන පරිදි ඔවුන්ගේ ස්වාධීනත්වය සහතික කළ යුතුය.

5. ක්ෂේත්‍රයේ කාර්යසාධනය හෝ පුද්ගලික කාර්යසාධනය පිළිබඳ දත්ත රැස් කිරීමට සහ විශ්ලේෂණය කිරීමට අධිකරණ සේවා කොමිෂන් සභාවට බොහෝ දුරට නොහැක. සීමාවන් ධාරිතාවයට මෙන්ම දත්ත වාර්තා කිරීම සහ පවත්වාගෙන යාම සඳහා වන ස්ථාපිත පද්ධති පැවතීම සහ දත්ත විශ්ලේෂණය සහ වාර්තා කිරීම සඳහා වන ප්‍රොටෝකෝල්වලට අදාළ වේ.
6. තීරණ ගැනීමට උපකාරී වන පරිදි මහජනයාට ලබා ගත හැකි සහ සත්‍යාපනය කළ හැකි අධිකරණ සංඛ්‍යාලේඛන සීමිතය. අධිකරණ අමාත්‍යාංශය (MoJ) විසින් විවිධ අධිකරණවලින් කාර්තුවකට වරක් දත්ත කිහිපයක් රැස් කර (නඩු බර, නඩු වර්ග වැනි) පාර්ලිමේන්තුවේ සභාගත කරන ප්‍රතිගති සහ කාර්යසාධන වාර්තා සකස් කිරීමට භාවිත කළද, රැස් කරන ලද දත්ත හිඟ වන අතර මෙම දත්ත අර්ථ නිරූපණය කිරීම බාධාවන්, කාර්යක්ෂමතා ප්‍රතිලාභ හෝ පුළුල් ප්‍රතිපත්ති සම්පාදනයේදී ඇගයීම සඳහා වූ විශ්ලේෂණයන්ට වර්තමානයේ සීමිත භාවිතයක් පමණක් ඇත. වාණිජ නඩුවල ප්‍රතිමාදයන් සඳහා හේතු හඳුනා ගැනීමට ඉඩ සලසන නඩු වර්ගීකරණ අනුව දත්ත, නඩු විසඳීමේ අනුපාත, නඩු පිරිවැටුම් අනුපාත සහ අනෙකුත් වටිනා දත්ත පිළිබඳ නිශ්චිත දත්ත වර්තමානයේ නොමැත. උදාහරණයක් ලෙස, සෑම අධිකරණයක්ම අධිකරණ නියෝග ක්‍රියාත්මක කිරීමේ වාර්තාවක් පවත්වාගෙන යන අතර, කාර්ය සාධන මිනුම් සඳහා සියලු තොරතුරු එක්රැස් කර විශ්ලේෂණය කළ හැකි මධ්‍යගත දත්ත සමුදායක් දැනට නොමැත. පොදුවේ ගත් කල, මහජනතාවගේ නීතිමය සාක්ෂරතාවය ඉහළ නැංවීමට උපකාරී වන පරිදි නීතිමය තොරතුරු විසුරුවා හැර ඇති අතර භාවිත කළ හැකි ආකෘතියකින් පුළුල් ලෙස ලබා ගත නොහැකි බැවින් තොරතුරු වෙත ප්‍රවේශය සීමිතය.

D. දේපළ අයිතිවාසිකම් බලාත්මක කිරීම

1. ශ්‍රී ලංකාවේ දේපළ අයිතිවාසිකම් බලාත්මක කිරීම දුර්වල වන අතර ඉඩම් පරිපාලන පද්ධතිය දූෂණයට බහුවිධ අවදානම් ඇති කරයි. ඉඩම් වෙත ප්‍රවේශ වීම, සහ විශේෂයෙන්ම රජයේ ඉඩම් වෙත ප්‍රවේශ වීම, ශ්‍රී ලංකාවේ තරඟකාරීත්වය වැඩිදියුණු කිරීමේ ප්‍රතිධාන අභියෝග අතර වන බව වාර්තා මගින් අඛණ්ඩව සොයාගෙන ඇත. ඉඩම් අයිතිවාසිකම් ලබාදීමේ සහ ලියාපදිංචි කිරීමේ ද්විත්ව පද්ධතිය මෙම අභියෝගවලට ඇතුළත් වන අතර එමගින් ඉඩම් අත්පත් කර ගැනීමට සහ අවිනිශ්චිතතාවයට ඉඩ සලසන සංකීර්ණ සහ අපාරදෘශ්‍ය පද්ධතියක්

නිර්මාණය වේ. ආයෝජන ව්‍යාපෘති සඳහා ඉඩම් අනුමැතිය ලබා දීම සඳහා වන සංකීර්ණ නීතිමය සහ ආයතනික පසුබිම මගින් පද්ධතියේ ක්‍රියාකාරිත්වය පිළිබඳ ගැටලු තවදුරටත් උග්‍ර වේ. බලපත්‍ර සහ අනුමැතීන් ලබා ගැනීමේ ක්‍රියාවලිය ද අධික ලෙස ව්‍යාකූල සහ අපාරදෘශ්‍ය ක්‍රියාවලියක් වන අතර අනුමැතිය සඳහා සාමාන්‍යයෙන් මාස 18 ක් ගතවන අතර එය ශ්‍රී ලංකාවේ ආයෝජන ආකර්ෂණයට අහිතකර ලෙස බලපායි. දේපළ අයිතිවාසිකම් බලාත්මක කිරීමේ ප්‍රතිධාන දුර්වලතා පහත පරිදි වේ:

a) අධික ලෙස සංකීර්ණ නීති සම්පාදනය සහ ඉඩම් පරිපාලනයේ ආයතනික ඛණ්ඩනය සහිත අපැහැදිලි ඉඩම් ප්‍රතිපත්තිය දේපළ අයිතිවාසිකම් බලාත්මක කිරීමට බාධා පමුණුවයි.

1. ඉඩම් පරිපාලන ක්‍රියාවලියේ ඇතැම් අංශ සඳහා වගකිව යුතු බහුවිධ ආයතන ඔවුන්ගේම පනත් සහ රෙගුලාසි මගින් පාලනය වන බැවින් පැහැදිලි සහ තීරණාත්මක ඉඩම් ප්‍රතිපත්තියක් නොමැත (26 වන වගුව බලන්න). ඉඩම් කොමසාරිස් ජනරාල් දෙපාර්තමේන්තුව, ඉඩම් හිමිකම් නිරවුල් කිරීමේ දෙපාර්තමේන්තුව, මැනුම් දෙපාර්තමේන්තුව, ඉඩම් භාවිතය සහ ප්‍රතිපත්ති සම්පාදන දෙපාර්තමේන්තුව සහ ඉඩම් ප්‍රතිසංස්කරණ කොමිෂන් සභාව සමඟ සංචාරක හා ඉඩම් අමාත්‍යාංශය ප්‍රතිධාන කාර්යභාරයක් ඉටු කරයි. ඉඩම්වලින් 82% ක් පමණ පාලනය වන්නේ රජයේ ආයතන මගිනි (උදා: ශ්‍රී ලංකා දුම්රිය දෙපාර්තමේන්තුව, ශ්‍රී ලංකා වන සංරක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව, මහවැලි සංවර්ධන අධිකාරිය, නාගරික සංවර්ධන අධිකාරිය ආදිය).

වගුව 26. ඉඩම් පරිපාලනයට ඇතුළත් කර ඇති නීතිමය විධිවිධාන

ආයතනය	නීති සහ පනත්
1. ඉඩම් කොමසාරිස් ජනරාල් දෙපාර්තමේන්තුව	• 1947 අංක 08 දරන රජයේ ඉඩම් ආඥාපනත • 1935 අංක 19 දරන ඉඩම් සංවර්ධන ආඥාපනත • 1979 අංක 43 දරන ඉඩම් ප්‍රතිදාන (විශේෂ විධිවිධාන) පනත • 1942 අංක 61 දරන ඉඩම් නිදහස් කර ගැනීමේ ආඥාපනත • 1979 අංක 07 දරන රජයේ ඉඩම් (බුක්තිය ආපසු ලබාගැනීමේ) පනත
2. මැනුම් දෙපාර්තමේන්තුව	• 1875 මැනුම් ආඥාපනත
3. ඉඩම් ප්‍රතිසංස්කරණ කොමිෂන් සභාව	• 1972 අංක 01 දරන ඉඩම් ප්‍රතිසංස්කරණ නීතිය
4. ඉඩම් හිමිකම් නිරවුල් කිරීමේ දෙපාර්තමේන්තුව	• 1998 අංක 21 දරන හිමිකම් ලියාපදිංචි කිරීමේ පනත • 1931 ඉඩම් හිමිකම් නිරවුල් කිරීමේ ආඥාපනත
5. ඉඩම් අමාත්‍යාංශය	• 1950 අංක 09 දරන ඉඩම් අත්පත් කර ගැනීමේ පනත

6. ඉඩම් භාවිත ප්‍රතිපත්ති සම්පාදන දෙපාර්තමේන්තුව	• ඉඩම් භාවිත ප්‍රතිපත්තිය

1. නීත්‍යානුකූලව බලගන්වන ලද ඉඩම් භාවිත ප්‍රතිපත්තියක් නොමැත. ශ්‍රී ලංකාව තුළ ඉඩම් පරිපාලනය සඳහා ජාතික, ප්‍රාදේශීය සහ ආයතනික මට්ටමින් ප්‍රතිකාශයට පත් කරන ලද නීති සහිත සංකීර්ණ නීතිමය පරිසරයක් පවතී. විවිධ බලධාරීන් අතර වගකීම් බෙදී යාම පිළිබඳව කිසිදු පැහැදිලි බවක් නොමැතිව නීතියේ බහුවිධ මූලාශ්‍ර පවතී. එබැවින්, ඉඩම් පරිපාලනය කිරීමේ ක්‍රියාවලිය සඳහා, බොහෝ විට නිදහස ලැබූ සමයේ හඳුන්වා දුන් නීති බහුල සංඛ්‍යාවක් පරිශීලනය කිරීම අවශ්‍ය වන අතර සියලුම ආයතන විසින් අනුගමනය කරනු ලබන සර්වසම සහ පැහැදිලි නීති රාමුවක් නොමැත.

b) ඉඩම් දත්ත නොමැතිකම, සම්බන්ධිත ආයතන අතර සම්බන්ධීකරණය නොමැතිකම සහ දත්ත හුවමාරු කිරීමේ ගැටලු.

1. පද්ධතිමය දත්ත රැස් කිරීම සඳහා දැනට පැහැදිලි ක්‍රියා පටිපාටියක් නොමැත. ඉඩම් දත්ත ගබඩාවන් ඉඩම් පරිපාලනයට සම්බන්ධ විවිධ ආයතන අතර ඛණ්ඩනය වී ඇති අතර දත්ත ඒකාබද්ධ කිරීමට හෝ ප්‍රතිවේශ වීමට පොදු වේදිකාවක් නොමැත. සෑම ආයතනයක්ම ඔවුන්ගේ දත්ත වෙන් වෙන්ව (silos) තබා ගන්නා අතර, බොහෝ විට ඒවා නැවත නැවත සටහන් වූ සහ සත්‍යාපනය නොකළ ඒවා වන බැවින් තීරණ ගැනීමේ ක්‍රියාවලීන්හිදී ප්‍රතියෝජනවත් නොවේ. සෑම ආයතනයක්ම එහි දත්ත සම්බන්ධයෙන් හිමිකාරිත්වයක් දරන අතර අදාළ ආයතන සමඟ ඵලදායී ලෙස බෙදා ගැනීමට අකමැති වේ - උදාහරණයක් ලෙස ලේඛකාධිකාරී කාර්යාලයේ ඔප්පු සහ හිමිකම් පිළිබඳ තොරතුරු අඩංගු වන නමුත් මෙම තොරතුරු අදාළ ආයතන වෙත හෝ මහජනතාවට ප්‍රතිවේශ විය හැකි ආකෘතියකින් බෙදා නොහරින අතර ලේඛන 'අතුරුදහන් වීම' සහ පසුව 'නැවත මතුවීම' පිළිබඳ වාර්තා පවතින අතර, එය පැහැදිලි අල්ලස්/අනවශ්‍ය වාසි ලබා ගැනීමේ (rent-seeking) අවස්ථාවන් පවතින බව පෙන්නුම් කරයි.

c) ඉඩම් හිමිකම් පැවරීමේ සහ නිශ්චල දේපළ ලියාපදිංචි කිරීමේ ද්විත්ව පද්ධතිය දේපළ අයිතිවාසිකම් තහවුරු කිරීමේදී පැහැදිලි බවක් නොමැති කරයි.

1. දැනට, රාජ්‍ය පරිපාලන හා කළමනාකරණ අමාත්‍යාංශයේ (MOPAM) රෙජිස්ට්‍රාර් ජනරාල් දෙපාර්තමේන්තුව මගින් පාලනය වන දිස්ත්‍රික් ඉඩම් රෙජිස්ට්‍රාර් කාර්යාල 50 ක් ඇති අතර, ඔවුන් ඔප්පු සහ හිමිකම් ලියාපදිංචි කිරීමේ පද්ධති දෙකම යටතේ ඉඩම් අයිතිවාසිකම් ලියාපදිංචි කිරීමේදී ප්‍රතිධාන කාර්යභාරයක් ඉටු කරයි. ඔප්පු පද්ධතිය තුළ වසරකට ඉඩම් ගනුදෙනු මිලියන 2 ක් පමණ ලියාපදිංචි වේ. කෙසේ වෙතත්, බහුවිධ අඩුපාඩු තිබේ - එකක් නම් ඔප්පු ලියාපදිංචි කිරීමෙන් ඉඩමේ අයිතිය සැබවින්ම ඔප්පු නොවීමයි. එබැවින්, පිළිගත්

නීතිඥයෙකු විසින් සහතික කරන ලද හිමිකම් වාර්තා අවශ්‍ය වන පිළිගත් මූල්‍ය ආයතන මගින් ඇපකර අරමුණු සඳහා ලියාපදිංචිය සාක්ෂියක් ලෙස පිළිගන්නේ නැත. ප්‍රායෝගිකව මෙයින් අදහස් කරන්නේ ලියාපදිංචි කළ ඔප්පුවක් වලංගු බවට නීතිමය ස්ථිරභාවයක් නොමැති බවයි. එබැවින් එකම ඉඩම් කැබැල්ල සඳහා අනුපිටපත් වාර්තා සෑදීම, ව්‍යාජ ඔප්පු කිහිපයක් සංසරණය වීම, ඉඩම් අත්පත් කර ගැනීම සහ අල්ලස් ලබා ගැනීම් වාර්තා වේ.

2. ඉඩම් හිමිකම් පැවරීමේ ක්‍රියාවලිය නියාමනය කිරීම සහ ඉඩම් හිමිකම් සහ හිමිකාරිත්ව අයිතිවාසිකම් විධිමත් කිරීම සහ සහතික කිරීම ලබා දීම සඳහා මැනුම් සහ ඉඩම් නිරවුල් කිරීමේ දෙපාර්තමේන්තු මගින් හිමිකම් ලියාපදිංචි කිරීමේ පනත (1998) හඳුන්වා දී ක්‍රියාත්මක කරන ලදී. අරමුණ වූයේ ඔප්පු ලියාපදිංචි කිරීමේ පද්ධතිය වෙනුවට පාරදෘශ්‍ය ඉඩම් කළමනාකරණය පාලනය කරමින් රටේ ඉඩම් සම්පත් පිළිබඳ සවිස්තරාත්මක දත්ත සමුදායක් ස්ථාපිත කිරීමයි. කෙසේ වෙතත්, එය ප්‍රතිමාණවත් ප්‍රතිගතියක් ලබා නොමැති අතර පද්ධති දෙකම තවමත් ක්‍රියාත්මක වේ. බිම්සවිය/කැඩැස්ට්‍රල් පද්ධතියේ ඇති මිලියන 2 ක කොටස්වලින්, හිමිකම් 800,000 ක් පමණ සහතික කර ඇත. හිමිකම් ලියාපදිංචි කිරීමේ පනතේ පළමු අඩුපාඩුව නම් ඉඩම් හිමිකම් ලබාදීම සඳහා අනිවාර්ය බලයක් නොමැතිකමයි, එබැවින් හිමිකම් පැවරීමේ සහ ඔප්පු ලියාපදිංචි කිරීමේ පද්ධති දෙක එකට පවතින අතර න්‍යායාත්මකව ඔබට එකම ඉඩම් කැබැල්ල සඳහා ක්‍රියාවලීන් දෙකම සමාන්තරව සිදු කෙරෙන තත්ත්වයක් තිබිය හැකිය. මෙය ඔප්පු ලියාපදිංචි කිරීමේ ක්‍රියාවලිය එහිම රෙගුලාසි සහ ක්‍රියා පටිපාටි අනුගමනය කරමින් හිමිකම් පැවරීමේ ක්‍රියා පටිපාටියට බලපාන නීති රාශියක් නිර්මාණය කරයි.
3. එක් අධ්‍යයනයකදී සොයා ගන්නා ලද්දේ, මීට අමතරව, හිමිකම් පැවරීමේ ක්‍රියාවලියට යම් ප්‍රතිමාණයකට බලපෑම් කරන පනත් සහ රෙගුලාසි 65 ක් පමණ පවතින බවයි. ක්‍රියාවලියට සම්බන්ධ බහුවිධ ආයතන (මැනුම් කටයුතු, පැවරීම් සහ ලියාපදිංචි කිරීම් විවිධ ආයතන පුරා පැතිරී ඇත) නිසා ඇති වන සවිස්තරාත්මක නීතිමය ප්‍රතිවේශයක නොමැතිකම දත්ත සහ තොරතුරු ප්‍රතිවේශය සහ හුවමාරු කර ගැනීමේ හිඟයක් සමඟ අකාර්යක්ෂමතා සහ ප්‍රතිමාදයන් ඇති කරයි. ඊට අමතරව, ඉඩම් හිමිකම් පැවරීමේ ක්‍රියාවලියේ පාරදෘශ්‍යභාවය සහ පාර්ශ්වකරුවන්ගේ සහභාගීත්වය පිළිබඳ ගැටලු ද පවතී.

d) ඉඩම් ආරවුල් නිරාකරණය වීමට ඉතා දීර්ඝ කාලයක් ගතවේ.

1. ශ්‍රී ලංකාවේ ඉඩම් ආරවුල් නිතර සිදුවන අතර රජයේ සහ පෞද්ගලික ඉඩම් දෙකටම අදාළ වේ. ඒවායින් බොහොමයක් ලේඛනගත කිරීම් සහ ලියාපදිංචි කිරීමේ ගැටලුවලට අදාළ වේ. දේපළ අයිතිවාසිකම් පිළිබඳ ආරවුල් නිරාකරණය වීමට සාමාන්‍යයෙන් වසර 10-20 අතර කාලයක් ගතවේ. කොළඹ දිසා අධිකරණයේ ඉඩම් අධිකරණයේ විභාග වෙමින් පවතින නඩු 650 ක් ඇති අතර ඇතැම් නඩු වසර 40 කට වඩා පැරණි ඒවා වේ.